

oneindigheid

Ik weet niet hoe het met jou is, maar oneindigheid maakt mij dui-zelig. Het is gewoon te groot. Wanneer ik erover nadenk, verlies ik mijn greep erop. Ik begrijp wat het is, als concept – een eindeloosheid, een ontbreken van grenzen – maar ik kan me er geen beeld van vormen zoals ik dat bij andere concepten wel kan, zoals vierkanten en driehoeken. Het wiskundige symbool, een eendimensionale Möbius-band die zichzelf sluit (∞), helpt me niet veel verder.

In de wiskunde zijn er verschillende soorten oneindigheid. Zo is er de 'telbare oneindigheid'. De reeks natuurlijke getallen (1, 2, 3, 4...) is telbaar oneindig. Je kunt ze blijven tellen, oneindig. In de meetkunde bestaat ook 'projectieve oneindigheid'. Denk aan het punt waar parallelle lijnen elkaar ontmoeten. Op een plat vlak *lijken* parallelle lijnen aan de horizon samen te komen. Dit is het 'verdwijnpunt', geprojecteerd in de verte.

Buiten de strakke grenzen van de wiskunde wordt veel (zo niet oneindig) gediscussieerd over oneindigheid. Denk aan het oneindige heetjal. Gaat dit voor eeuwig verder en verder? En hoe zit het met waarden, kunnen die ook oneindig zijn? Mensen met een romantische inslag vinden liefde misschien oneindig. Dat is niet zo raar als het klinkt. Liefde, zowel romantisch als familiaal, wordt vaak gezien als grenzeloos, als iets wat zich uitstrekt voorbij grenzen. Dit is vooral het geval bij zogeheten 'onvoorwaardelijke' liefde. Andere potentieel oneindige waarden zijn onder andere creativiteit, mededogen, wijsheid – en potentieel zelf.

In een notendop
Een eindeloosheid of grenzeloosheid.

Waarom het belangrijk is
Het is bijvoorbeeld essentieel voor het begrijpen van fysica, maar het is een interessante vraag of het concept oneindigheid noodzakelijk voor ons is om ons dagelijks leven te kunnen leiden.

Sleutelfiguren
Anaximander, ca. 610–546 v.Chr.
Gilles Deleuze, 1925, 1995
Ibn Rushd, 'Averroes', 1126–1198
Bertrand Russell, 1872–1970

Leg de verbinding
bestaan, blz. 70
nihilisme, blz. 86
deeltjestheorie, blz. 140

eeuwigheid

'Eeuwigheid' verwijst naar een specifiek soort oneindigheid – die van de tijd. Meestal wordt eeuwigheid geassocieerd met het idee van tijd zonder een begin of een einde, gewoon tijd die maar slordig doorgaat (ook dit is best duizelingwekkend als je erover nadenkt).

Om de zaak nog verwarrender te maken zijn er verschillende soorten eeuwigheid. In de zin van vooruitkijken kan eeuwigheid een oneindige toekomst beschrijven, die misschien wel of niet een beginpunt heeft (bijvoorbeeld de big bang). 'Tweerichtingseeuwigheid' strekt zich echter naar twee kanten uit, zowel in het verleden als in de toekomst.

In theologische discussies worden godheden soms beschreven als 'eeuwig' (en ook als oneindig) en dit kan betekenen dat ze voor eeuwig (en altijd) aanwezig zijn, of dat ze buiten de tijd bestaan. Tijd – en zeker lineaire tijd, die altijd doormarcheert in één richting – zou (net als ruimte) een aspect van de materiële realiteit kunnen zijn. Mensen die geloven in immateriële dingen als goden, engelen en zielen denken soms dat deze wezens niet gebonden zijn aan materiële grenzen, inclusief die van tijd.

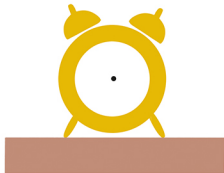
Een andere opvatting van eeuwigheid draait om herhaling. Volgens de doctrine van 'eeuwige herhaling' herhalen alle gebeurtenissen in het universum zich in een oneindige tijdslus. Verwarrend genoeg hangt dit type circulaire eeuwigheid blijkbaar af van een ander, niet-circulair type eeuwigheid. Willen wij de herhaling van iets (inclusief tijd) kunnen begrijpen, dan moeten we de herhalingen kunnen zien als onderdeel van een (chronologische) reeks. Die zich herhaalt en herhaalt en herhaalt... *ad infinitum*.

In een notendop
Eindeloze tijd

Waarom het belangrijk is
Om het universum te begrijpen, moeten we een standpunt innemen over hoe tijd werkt en of die al dan niet oneindig is.

Sleutelfiguren
Al-Ghazali, ca. 1058–1111
Ibn Sina, 'Avicenna', ca. 980–1037
Ibn Rushd, 'Averroes', 1126–1198
Juliana van Norwich, ca. 1343–1416
Zeno, ca. 490–430 v.Chr.

Leg de verbinding
materialisme, blz. 124
indeterminisme, blz. 130
gnostisch, blz. 138

lust

Maak je boord los en schort je fatsoen even op, want lust is een van de sensueelste terreinen van de filosofie. Het is een krachtige menselijke emotie – een diepgewortelde en overweldigende drang die typisch wordt geassocieerd met seksueel verlangen. Het is een gewoon gevoel, een normaal onderdeel van de menselijke beleving – soms vluchtig, soms een ervaring in het beginstadium van een liefdesrelatie – maar wordt desondanks vaak bezien in een negatief licht. Zo is lust volgens sommige stromingen in de christelijke theologie een van de zeven doodzonden (naast zwaargewichten als toorn en gierigheid).

Er zijn diverse redenen waarom lust als problematisch wordt gezien en in veel religies verboden is. In de Abrahamistische religies – het jodendom, het christendom en de islam – worden seks en seksuele verlangens streng gecontroleerd. Men denkt dat lust de mensen leidt tot dingen die in strijd zijn met religieuze en sociale regels (zoals overspel en, schokkend, masturberen!). Een deel van de reden waarom lust als gevaarlijk wordt gezien, is dat het een overweldigend gevoel is dat iemands zelfbeheersing zou ondermijnen. Het vertroebelt je oordeel en verstoort je vermogen tot logisch denken (zo wordt beweerd).

Lust wordt beschreven als een drang om iets te *hebben*, te *bezitten*. Dit lijkt misschien een beetje verontrustend als het voorwerp van die lust een persoon is. Gewoonlijk vinden we niet dat mensen bezittingen moeten zijn. Daarom kan lust problematisch worden als daardoor iemand (misschien zelfs een vreemde) als iets anders wordt gezien dan een persoon – als een ding, een verzameling fysieke aspecten die je aantrekkelijk vindt.

liefde

Stel je voor dat je naar een vriendin luistert die constant praat over haar nieuwe partner. Ze zingt voortdurend zijn lof, ze raakt niet uitgespraat over zijn sterke kaaklijn, zijn warrige haar en de fladderende vinders in haar maag wanneer ze hem ziet. Stel je voor dat ze het alleen maar heeft over zijn fysieke aspecten (die buikspieren). Dan vraag je je misschien af of het liefde is of lust.

In tegenstelling tot lust geldt liefde als een diepgaande en gelaagde emotie, gekenmerkt door betrokkenheid en verbinding, emotionele intimiteit en oprechte zorg voor het welzijn van een ander. Romantische liefde is slechts één soort liefde, naast familieliefde, liefde voor jezelf en meer algemene gevoelens, zoals liefde voor de mensheid. Je kunt ook van je vrienden houden, wat soms platonische liefde wordt genoemd.

Er bestaat ook religieuze liefde. De middeleeuwse christelijke mystica Juliana van Norwich is het bekendst om haar *Revelations of Divine Love*, waarin ze de verschillende elementen van Gods liefde voor de mens en haar eigen liefde voor God en Christus bespreekt. Ze gebruikt hierbij vaak beelden van moederlijkheid: Gods liefde is moederlijk – onvoorwaardelijk, zorgzaam en vol mededogen (in tegenstelling tot de bijna wellustige teksten van Teresa van Ávila).

Liefde en lust worden doorgaans tegenover elkaar gezet, maar zoals altijd is de realiteit niet zo keurig gescheiden. Onze emoties, behoeftes en wensen kunnen, theoretisch, worden ingedeeld, maar de praktijk is flexibel en zelden zo gemakkelijk te ordenen.

In een notendop

Een verlangen (vaak seksueel) om iets of iemand te hebben of te bezitten.

Waarom het belangrijk is

De meeste mensen ervaren ergens in hun leven wel een of andere vorm van lust.

Sleutelfiguren

Carol J. Adams, geb. 1951
Teresa van Ávila, 1516–1582
Rae Langton, geb. 1961
Uma Narayan, geb. 1958
Virginia Woolf, 1882–1941

Leg de verbinding

affect, blz. 21
plezier, blz. 22
emotie, blz. 28
fenomenologie, blz. 118

In een notendop

Een complexe, gelaagde emotie, gekenmerkt door betrokkenheid en verbinding.

Waarom het belangrijk is

Liefde verbindt ons met anderen en onderbouwt een groot aantal sociale instellingen (zoals huwelijken en familie).

Sleutelfiguren

Gloria Anzaldúa, 1942–2004
Bell Hooks, 1952–2021
Clare Chambers, geb. 1976
Plato, ca. 428–347 v.Chr.

Leg de verbinding

geluk, blz. 23
emotie, blz. 28
stemming, blz. 29
rite, blz. 55

communisme

'Proletariërs aller lander, verenigt u! U hebt niets te verliezen dan uw ketenen!' Zo schreven Karl Marx en Friedrich Engels in 1848 in hun *Communistisch manifest*. Het is een pakkende slogan, maar wat betekent hij precies? Het doel van het communisme is de vestiging van een klasse-loze en staatloze maatschappij. Een staatloze maatschappij heeft geen regering, dat wil zeggen dat er geen staat is, alleen een gemeenschap van gelijken.

Binnen deze gemeenschap van gelijken zouden goederen (zoals voedsel) en diensten (zoals gezondheidszorg) worden verdeeld op basis van individuele behoefte. Een andere leidende communistische grondstelling (uit Marx' *Kritiek op het program van Gotha*) is: 'van ieder naar vermogen, voor ieder naar behoefte'. Binnen het communisme dragen alle mensen bij aan de samenleving op basis van hun vermogens en iedereen ontvangt steun op basis van wat hij of zij nodig heeft. Als je bijvoorbeeld bejaard bent en gebrekkig, dan wordt er niet van je verwacht dat je zwaar werk verricht en krijg je zo nodig medische zorg in een ziekenhuis.

Een ander essentieel communistisch streven is het collectieve bezit van de productiemiddelen – dat wil zeggen het land en het gereedschap die nodig zijn om producten te maken en bestaansmiddelen te leveren. In andere sociale formaties, zoals het kapitalisme, zijn fabrieken en werkplaatsen in bezit van particulieren of bedrijven, die arbeiders in dienst hebben. De arbeiders (de 'werkende klasse') zijn afhankelijk van hun werkgevers om hun vak te kunnen uitoefenen (zo hebben drukkers drukpersen nodig). Collectief bezit zou arbeiders macht geven en, zo luidt het argument, hen bevrijden van de uitbuitende ketenen van het kapitalisme.

In een notendop

Een politieke ideologie die streeft naar een staatloze en klasse-loze maatschappij.

Waarom het belangrijk is

Pogingen tot communisme en het verzet ertegen bepalen het politieke landschap al meer dan een eeuw.

Sleutelfiguren

Friedrich Engels,
1820-1895
Rosa Luxemburg,
1871-1919
Karl Marx, 1818-1883

Leg de verbinding

liberalisme, blz. 47
hegemonie, blz. 67
kapitalisme, blz. 98

socialisme

Net als het communisme propageert het socialisme gedeeld bezit van land en productiemiddelen. Socialisten pleiten echter voor sterkere staatsbetrokkenheid. Publiek eigendom, zo stellen ze, hoort te worden georganiseerd en gereguleerd door een overheid. Dit betekent dat socialisten doorgaans vinden dat er een politiek lichaam moet zijn dat toezicht houdt op de gemeenschap van gelijken, bestaande uit leden van die gemeenschap.

Van een socialistische regering wordt ook tussenkomst verwacht om het welzijn van de burgers te garanderen en economische ongelijkheid aan te pakken. Dit betekent de eerlijke verdeling van goederen, bijvoorbeeld in de vorm van een algemeen basisinkomen of een nationale gezondheidszorg. Socialisme vereist niet altijd de complete afschaffing van privébezit (er zijn verschillende vormen van socialisme, net zoals er verschillende vormen van communisme en kapitalisme zijn), maar socialisten beseffen wel dat privébezit kan leiden tot ongelijkheid.

Socialisme wordt vaak niet zozeer gezien als een alternatief voor communisme, maar meer als een stap weg van het kapitalisme – waar privébezit dient voor persoonlijk voordeel – naar een samenleving waar alles gezamenlijk bezit is en wordt gebruikt voor het welzijn van de gemeenschap (communisme). Landen als Zweden, Noorwegen en Denemarken worden vaak genoemd als voorbeelden van democratieën die worden geleid door sterke socialistische principes, zoals gratis onderwijs, algemene sociale verzekeringen en progressieve belastingen (waarbij de hogere inkomens meer belasting betalen).

In een notendop

Een politieke ideologie die gedeeld, publiek eigendom bepleit, maar niet voor ontbinding van de overheid is.

Waarom het belangrijk is

Socialistische principes zijn bepalend voor veel regeringen overal ter wereld.

Sleutelfiguren

C.L.R. James,
1901-1989
Helen Keller,
1880-1968
Martin Luther King Jr.,
1929-1968
Bertrand Russell,
1872-1970

Leg de verbinding

ideologie, blz. 66
neoliberalisme, blz. 99

fenomenologie

Precies op dit moment zit ik aan een bureau in mijn kamer en tik ik ijverig op het toetsenbord. Ik maak me een beetje zorgen over dit stukje, want 'fenomenologie' is een lastig onderwerp dat zich moeilijk laat uitleggen. Ik ben me ook scherp bewust van het verstrijken van de tijd. Ik heb een deadline die ik probeer te halen. Dit zijn aspecten van mijn schrijfervaring en maken deel uit van de 'fenomenologie' van dit proces.

Fenomenologie is een filosofische visie die zich richt op het menselijk bewustzijn en de structuur van ervaringen en deze ook analyseert. Het is het bestuderen van ervaringsgerichte verschijnselen en legt daardoor de nadruk op zorgvuldig onderzoek van directe, eerstpersoons-ervaringen. De belangstelling gaat uit naar de subjectieve wereld en niet naar een objectieve, neutraal bekeken realiteit. Fenomenologen plaatsen vragen over het bestaan van de buitenwereld graag tussen haakjes.

Wetenschapper en activist Sara Ahmed grijpt sterk terug op de fenomenologische methode wanneer ze schrijft over de ervaringen van zichzelf en anderen met institutioneel racisme. Begrijpen hoe instituten bepaalde groepen uitsluiten en hoe raciale minderheden worden onderdrukt en gedomineerd op deze plekken, vereist (aldus Ahmed) een onderzoek van de fenomenologie van institutionele ruimtes. In *Living a Feminist Life* (2017) beschrijft ze het gevoel, de ervaring, van een vergader- of collegezaal binnenlopen en omringd worden door een 'zee van witheid'. Ze is niet alleen geïnteresseerd in een conceptuele analyse van de structuren, maar zegt ook dat de affectieve dimensie van institutioneel racisme (hoe je je daarbij voelt) net zo belangrijk is.

In een notendop

Het bestuderen van het menselijk bewustzijn en menselijke ervaringen.

Waarom het belangrijk is

Hoe een situatie voelt kan net zo belangrijk zijn als de 'materieële feiten'.

Sleutelfiguren

Sara Ahmed
Hannah Arendt, 1906-1975
Edmund Husserl, 1859-1938
Emmanuel Levinas, 1906-1995

Leg de verbinding

stemming, blz. 29
bestaan, blz. 70
intentionaliteit, blz. 129
agent/agens, blz. 147

existentialisme

Existentialisme is net als fenomenologie een filosofische en literaire beweging die opkwam op het vasteland van Europa in de 20e eeuw. Net als de fenomenologen onderzoeken de existentialisten de subjectieve ervaring van het bestaan, met de nadruk op het belang van persoonlijke verantwoordelijkheid, authenticiteit en zingeving.

Denk opnieuw aan de handeling van schrijven. Met een blanco bladzijde voor me word ik getroffen door de openheid ervan. *Ik kan letterlijk alles schrijven*, bedenkt ik. Ik word geconfronteerd, zou een existentialist zeggen, met een soort radicale vrijheid.

Dit kan overweldigend zijn en schrijvers, vaak nogal naar binnen gevoels het hoofd te bieden. Hoe waar zijn deze zinnen – in hoeverre geven ze weer wat ik werkelijk, oprecht geloof – en wat *geloof* ik eigenlijk precies? Schrijven kan zogeheten 'existentiële angst' oproepen, een onrustig gevoel dat voortkomt uit dit soort gepieker over waarheid, authenticiteit en verantwoordelijkheid.

Voor de existentialist is er geen vooraf bepaalde vaste essentie die het doel of de aard van de mens definieert. We zijn radicaal vrij. We bestaan en bepalen dan wat onze essentie kan zijn. Het doel van de fenomenologie is beschrijven en wil aspecten van ervaringen identificeren. Het doel van de existentialist is nadenkender. Door zelfreflectie creëren we betekenis voor onszelf, op basis van wat we onze meest authentieke manier van zijn vinden.

In een notendop

Existentialisten beweren dat mensen betekenis creëren door hun handelingen.

Waarom het belangrijk is

Existentialisme benadrukt het belang van individuele vrijheid en verantwoordelijkheid.

Sleutelfiguren

Simone de Beauvoir, 1908-1986
Albert Camus, 1913-1960
Lewis R. Gordon
Jean-Paul Sartre, 1905-1980

Leg de verbinding

autonomie, blz. 146
omniskoombaarheid, blz. 148
inderterminisme, blz. 130